

הפצע

איברהים אצלאן

מערבית: שמעון בלס

פקחתי עיני לשמע נקישות קלות. היה לילה אך יכולתי לראות חלק מהקירות בעלי הצבע הוורוד וכן את המבואה השרויה באפלה. עצמתי שוב את עיני אבל הנקישות נישנו ביתר תוקף. הסרתני מעלי את השמיכה, פרדתי את שוקי הכחשות, נסמכתי בידי אל סף המיטה וקמתי. פסעתי יחף על פני הרצפה המוצקה והחמה ופניתי אל המבואה. תפסתי בבריה ומשכתי לצד השני. היא עמדה בשמלתה השחורה המבריקה, פניה זעירים ועיניה גדולות-זפות. שררה משוך היה לאחור וסרט ירוק מקשט את מחשוף שמלתה, שמתחיל מאצל הכתפיים ומסתיים בין שדיה התפוחים. בפנותי לאחור לתחוב רגלי לתוך דרדסי הצמר הלבן, ראיתי על הקיר המקביל את לוח השנה החדשה.

היא התבוננה בי רגע. הושיטה אצבעותיה הדקות ותפסה בשמלה, הרימה את שוליה מעל הרצפה וסבה סביבי. חשתי את נגיעת שדה במרפקי. כאשר עברה לפני לעלות במדרגות, ראיתי את שררה משתלשל על גבה בצמה עבה ושחורה. גיששתי דרכי בזהירות בכיוון רחש שמלתה הקרובה. זמן-מה עבר עד שהגיענו אל פרוזדור ארוך ורחב. פנינו לצדדים פעם ועוד פעם, עלינו במדרגות רחבות שהוליכנו אל פרוזדור צר יותר ופחות חשוך. בעוד אנו מתקדמים, הסבה פניה לאחור והביטה בי, אחר המשיכה דרכה דוממת. חשתי צינה והריחות השתנו. גירוי החל מצינני באפי וחששתי שלא אוכל. אבל רגלי נעו בלא מאמץ. גג המבנה רחב-הידיים היה ברור באור הירח, נהמת הרוחות שזעמה קרובה יותר. באופק הרחוק הגיחה צלילת צריח חורוורה. היא עמדה מולי. התבוננתי בפניה הזעירים ובקוצצת-שיער שהתעופפה על מצחה. הבחנתי ברטט שפתיה וחשתי שהשיבה בלי עזרתה תהיה בלתי-אפשרית. חשתי בנושמתה הקרובה כאשר שאלה אותי בקולה הלוחש הברור אם אושיט לה עזרה. כשעניתי שבגלל זה באתי, קפצה שפתותיה, הגיעה ידה על חזה ופנתה לעבר הצריח. עמדה בפתח וחיכתה לי. הלכתי אחריה. כשנכנסה, נכנסתי בעקבותיה.

הצריח היה רחב כלשהו, דלתו פרוצה למחצה. האיש הגדול יושב היה בכורסה, לידו שולחן ועליו צרור עתונים ומקלט-עץ עתיק. מאחוריו, זוג פרוות כבשים צמודות לקיר ובינותן מסגרת עץ צהובה משובצת אבני-צדף ובתוכה תמונה דהוייה. בידו הבריאה החזיק עתון שהיה מעיין בו לאורה של הנורה הקטנה התלויה בחוט דק שמשתלשל מהתיקרה. הנורה היתה צבועה בצבע כחול בהיר. הוא הוריד את העתון על ברכיו. שערו הכספי הרך גולש היה על פניו האדמדמים. השיטוק עיקם את פיו והסיט אחת מעיניו המשלחת מבט חד וציב. עינו האחרת היתה פחות גדולה, רכת-מבט ולחה מעט. הוא לבש שלמת-כותנה לבנה. כרעה הנערה לפניו והחלה דוברת אליו בקול מהוסה. הרוח נתחככה בקירות העץ, חדרה מבעד לפתח והרעידה את זוגיות החלון הצבועות אף הן בכחול בהיר. כר העתון בצפיית רקומה מונח היה על הספה הארוכה הסמוכה אל הקיר מול הכורסה שבה ישב האיש הגדול. בפניה קרובה עמדה סלסלה גדושה תפוזים ולצידה פח מלא מים חמים המעלים אדים. בפניה אחרת מונחים היו כלים וחפצים. העתון נפל למרגלותיו. התכופפה הנערה להרים אותו ולהניחו על השולחן, בעוד הוא הושיט את ידו הבריאה וסובב את כפתור מקלט-העץ העתיק. רגע קט וקולו של האיש הקורא את מהדורת החדשות מילא את המקום. הלכה הנערה אל אחת הפינות והביאה גיגית נחושת שהציגתה בטבור החדר. אחר-כך נשאה את הפח המעלה אדים והעמידתו ליד הגיגית. הביאה לח-עץ דקיק ועליו סבון, לפה לבנה וכוס אלומיניום, והניחה אותו ליד הפח. היא ניגשה אל האיש הגדול, הפשילה שלמתו מעל רגליו וקראה לי במבטה. קרבתי אליה. עינו הסוטה בעלת המבט היציב מכוונת היתה לעברי. הפכתי פני אליה. היא אוחזת היתה בשולי הבגד ומסתכלת אלי. שמעתי את האיש נאנח בקול. בהביטי בעינו השניה רכת-המבט, גחנתי עליו, תחבתי ידי מתחת בית-שחי ושלבתי אצבעותי מאחורי גבו. אחר-כך משכתי אל חזי והסיבותי פני הצידה. ריחו היה משתנה. הסירה היא את השלמה מעל פלג גופו התחתון והצביעה לעבר הגיגית. משכתי אותו ממקומו ונשאתי אותו אל הגיגית כשהיא מסייעת בידי להושיבו בתוכה. השתדלתי להחזיקו תמיד ישר. הוא החל מתחבט ואחו בידו הבריאה את שפת הנחושת. השחילה הנערה את ראשו מהשלמה ואחר-כך חילצה את ידו החולה מהשרוול והניחתה לצידו בזהירות. בפנתה לתלות את השלמה על קולב, הסתכלתי באיש הגדול שראשו שמוט היה לצד ושני שדיו תלויים על קיפולי בטנו התפוחה. תמכתי בגבו ביד אחת והחזקתי בכתפו העגולה ביד השנייה. הנערה עמדה מנגדי ופשטה את שמלתה השחורה והחלקה המקושטת בסרט כחול והטילה אותה על הספה המוארכת. העבירה ידה החשופות אל מאחורי גבה והתירה את צמתה העבה, השחורה. עורה הרך החליף צבעים באור הכחלחל. ראשו של האיש הגדול הת-רומם וצנח לנשימתו הקצובה. היא הושיטה לי את המספריים

הקטנים וישבה מאחוריו חובקת את גבו בין שוקיה ומשכת אותו לאחור. ישבתי מולם, משתדל שלא להביט בעינו האח-רת. היא שיכלה ורועותיה סביב שדיו הנפולים ומשכה אותו עוד יותר לאחור. התחלתי להסיר את שער גופו. היה ארוך ורב. כשסיימתי עמדתי ממקומי. היא ביקשתני לפשוט את בגדי כדי שלא להרטיבם. התפשטתי גם אני. החזקתי בכתפיו ומשכתי לפנים. גשם ירד בחץ והרוח גברה. היא נעה אנה ואנה ובקומה בהצמד שוקיים, נגע גופה בגופי. האיש סיים את קריאת החדשות וקולות-מקהלה שאגו באחד השירים הפטריוטיים. נטלה את כוס האלומיניום, מילאה אותו מהפח והחלה יוצקת מים על ראשו של האיש הגדול ומעבירה את הסבון על שערו הכספי הרך. בעודה שפה את גופו בליפה, החל הוא נושף את הסבון מעל פניו ומפריח בועות שהת-עופפו בחול החדר הטובל באור הכחלחל. הסיר ידו הבריאה משפת הגיגית והחל שף את עינו הרכה. יצקה מים על ראשו והסירה את הסבון מפניו אבל עינו נשארה עצומה. כשהת-כופפה לצד השני סטר לה על פניה. פקחה את עיניה הגדולות הזכות והגיעה ידה על שפתה. ראיתי דם על אצבעותיה הדקות. המשיכה לצקת מים ולהסיר את הסבון מעל גופו המרוענן האחו בין ורועותי. בכלותה את מלאכתה, ביקשתני להחזירו למקומו. שוב תחבתי ידי תחת בית-שחי החלקלק כשאני משתדל שלא להביט בפניו האדמדמים. עמדתי ומשכתי אל חזי, נרטבתי כולי. לאחר שהשבנוהו במקומו, החלונו לנגב את גופו. בסיימנו לנגב את אצבעות רגליו, הפכה היא את גבה ופנתה אל הקולב. ראיתי עתה את חיטוב גופה הרטוב. הלבשנו אותו את שלמת הכותנה הלבנה וכיסינו אותו. היא נשאה את הגיגית וניצבה בפתח להריקה. אחר-כך השעינה אותה באחת הפינות. הניחה את הסבון, הליפה וכוס האלומיניום על לוח-העץ הדקיק ושמה את הלוח על פני הפח הריק. לבסוף נשאה את הפח לפינה אחרת.

ניגבתי את גופי הרצוף וישבתי בפישוט רגליים על הספה הארוכה. היא סרקה את שערו הכספי הרך. כשסיימה, הושיט הוא את ידו הבריאה וסובב את כפתור מקלט-העץ העתיק. קול אשה אחרת עלה והוא התבונן נחוו. הנערה עמדה בינו לביני ברגליים מפורקות. ניגבה את טיפות המים הגדולות

מטוטלת מנחושת

ציתי לומר לך הרבה דברים.

היא נתנה אצבעה בין שיניה ובהתה נכחה. קירות האולם היו ערומים והוא יושב היה על כיסא, וזרוע היחידה מונחת על המסעד ומתבונן בנערה היושבת בפניה הרחוקה מתחת לאורלוגין-העץ. מטוטלת הנחושת היציבה נשקפת היתה בבירור מאחורי הזוגיות הכבויה. האור היה עמום.

"בכל פעם אני רוצה לומר לך הרבה דברים, אבל לבסוף אינני אומרת אלא מה שלא רציתי לומר בכלל".

נשען בידו על מסעד-העץ ופסע באולם באיטיות. עמד נכחה. ראשה הוטטה עוד יותר לפנים ופניה הרטובים הסתתרו מאחורי שערה הארוך-הכהה. שרוול הפיג'אמה שלו נתון היה בכיס השמאלי. הושיט ידו היחידה ונגע קלות בסנטרה. היא עמדה ממקומה, נצמדה אליו וטמנה פניה בחווה. "סלח לי, הגתה, התסלח לי?"

נסוגה לאחור, התירה כפתורי שמלתה וחשפה את גופה. הראתה לו את הפצעים ואת נימי הדם הקרוש מתחת לעור. הוא החזיר אותה אל הספה והתיישב על השמלה שהושלכה למרגלותיה. נגע באצבעותיו הארוכות הדקות בעורה החשוף והיא הרטיטה.

"אתה רואה?" אמרה חרש. "אני רואה", השיב. "אני רואה היטב וזה הדבר היחיד המכאיב לי".

הוא קם ורחק ממנה מעט. היא התכופפה ונטלה את שמלתה. לבשה אותה והתכנסה מתחת לאורלוגין-העץ. הוא ישב על כיסא קרוב והתבונן במטוטלת הנחושת היציבה. "אני עכשיו לא מנסה להגן על עצמי".

הניע ידו קלות והוסיף: "אולי את מודעת לדבר הזה יותר ממני. אבל אני אומר לך זאת שמא המודעות שלך פחותה משלי".

הוא נפנה אליה. "זה שעליו דיברתי אתך בפגישתנו האח-רונה".

היא מחתה עיניה בגב כפה. הוא עמד ממקומו. "נכון, על ערכו שוב אינני יודע דבר. אני שוכח. אבל כשאני נזכר, אני מאבד את הרצון לדבר ולא יכול לעצור את המחשבה".

הושיט ידו לעברה. "אבל יתכן שאין זה נכון. יתכן שאין זה נכון בשום צורה".

אחזה בכף ידו וקמה, מביטה בו מלמטה. חיבק אותה בזרועו היחידה ונשק לה. גם היא נשקה לו. הם חייכו הרבה בעומדם בין הקירות הערומים ומתחת לאורלוגין-העץ בעל מטוטלת הנחושת היציבה. סרק את שררה באצבעותיו הארוכות הדקות והעביר ידו על גבה לזמן-מה. כאשר הוליך אותה אל הדלת, היתה זרועו עדיין על כתפה. בהגיפו את הדלת מאחוריה, שב בצעדים איטיים אל האולם הגדול הריק הת-יישב בפניה הרחוקה. הוציא מכיסו מראה נשית זעירה והחל מתבונן בחוטמו בשימת-לב.

התלויות בבשרה הכהה החלק ובאה. נטלה את הכר הנתון בצפיית רקומה והניחתו אצל הקיר. סמכתי גבי על מחציתו והיא סמכה גבה על המחצית השנייה. קיפלה את רגלה הקרובה אלי ומישישה את ברכה באצבעותיה הדקות. היא גשמה בכבדות. גחנתי עליה, על שפתה התפוחה קמעה ועל מחלפותיה שדבקו בפניה הזעירים ובצווארה הכחוש. הגשם המשיך לרדת. מהפתח נראו חוטי הכסף השואבים לקרבם את אור הירח וצונחים בעצלתיים. האיש הגדול יושב היה מולנו. הצמדתי מבטי אל עינו בעלת המבט החד והיציב ואחר הבטתי בעינו הרכה הלחה. נשאתי ידי על פני. בפנותי יותר לצד, הבחנתי בדרדסי הצמר הלבן ובמספריים הקטנים. רטט קל חלף בי ושיקעתי ידי השניה בשערה הסמיך והחם.

על המחבר ויצירתו

איברהים אצלאן נמנה עם המשמרת הצעירה של סופרי מצרים שביכורי יצירותיהם ראו אור בשנות השישים. סיפוריו הקצרים מצטיינים בסגנונם המיוחד החותר להציג מצבים סמליים בתוך סביבה קונקרטיה. הקורא יתרשם ודאי מהפירוט המרובה בתיאור העצמים ותנועות הגיבורים, דבר העומד בסתירה למיעוט ההתבוננות ה-פסיכולוגית.

ראוי לשים לב לכמה פרטים החוזרים ומודגשים בסיפור "הפצע". פרט ראשון הוא האור. תחילה הוא עמום לחלוטין, אחר-כך מתבהר כלשהו ולבסוף נעשה כחלחל. פרט נוסף הוא הנוכחות של העולם התיכון בתוך עולמם הסגור והמפורש של הגיבורים: העתונים, המקלט, החדשות, השירים הפטריוטיים. פרטים אלה מכניסים את העלילה למסגרת זמנית ומשרים עליה אווירה של קדרות ואי-בהירות. הנפשות הפועלות נשאות בערפל. ה"איש הגדול" הוא בריה מעוותת ומסלידה, רחצתו מעוררת אסוציאציה של רחצת מתים. היחסים בינו לבין הנערה אינם נהירים, גם היחסים בין זו האחרונה לבין המספר בלתי-ברורים. הוא נגרר אחריה ומסייע לה ונדמה שעושה זאת בשמץ תסור בריה.

יחסים אלה מאפשרים לנו לערוך השוואה בין סיפור זה לבין הסיפור השני, שפורסם לראשונה באוקטובר 1967. כאן פוגשים אנו את שני הצעירים בשינויים מסויימים: הצעיר קטוע-יד ואילו נערתו נושאת על גופה פצעים נראים לעין. גם הסגנון שונה: התיאור אינו מפורט וה"אינפורמציה" עליהם נמסרת לנו, באמ-צעות הדיאלוג. בראשון תופס הזקן מקום דומיננטי המטיל את אוכפו על שני הצעירים, ב"המטוטלת" נמסר תפקיד זה לשעון העומד. אם בראשון טורחים השניים ברחצת זקן משותק למחצה בצריף עלוב פרוץ לרוח, המואר באור כחלחל עמום, הרי בשני הם מתיישרים בכאבים ושרויים באזלת-יד בתוך חדר סגור, מול שעון משותק בשעת ביר-ערביים נחצית. האור העמום מזה והזמן העומד מזה משמשים שני אלמנטים יסודיים בסיפורי אצלאן.

מושג הזמן ב"הפצע" מקבל הבהרה מסויימת, שבקריאה ראשונה אינה מעוררת שימת לב. כאשר המספר פונה לעול את דרדסיו, נופל מבטו על לוח השנה החדשה. פרט זה נראה מיותר אך למעשה מעניק לאפיונה משמעות סמלית. השנה החדשה לא נשאה בחובה שום בשורה למספר, היא משמשת למעשה קשר הסיבתיות בין מה שחלף למה שהווה, כשההבדל ביניהם אינו מוחש. אבל השנה החדשה אינה בהכרח הראשון בינר אר, היא עשויה להתחיל ביוני: התאריך שנושא הסיפור בהדפסתו הראשונה הוא יוני 1970.

ב"הפצע" סוטר הזקן על לחיה של הנערה, ב"המטוטלת" לא נהיר לנו מהדיאלוג מי גרם לפצעה, אך הצעיר בראותו אותם אומר: "אני רואה, אני רואה היטב וזה הדבר היחיד המכאיב לי". ובהביטו במטוטלת הקפואה מוסיף: "עכשיו אינני מנסה להגן על עצמי". בגמישות עורך כאן המחבר טראנספוזיציה בין גיבוריו, כמו רוצה לומר ויבעצם אין המדובר כאן אלא באיש אחד - הצעיר ונשמתו המעונה.

לפנינו, איפוא, נסיון ספרותי מעניין המבקש לבטא בדרך מקורית את המעקה ששררה במצרים אחרי מלחמת יוני 1967. המפלה המריצה סופרים ערביים רבים להתמודד עם בעיות היסוד של עולמם. הם ניסו להצביע על הסתירה המשוענת בין המציאות לבין דרי-שות התקופה, בין ההווה השרוי בצל העבר לבין הרצון לזנק לתוך העולם המודרני. אצל אצלאן מסומל העבר, או מורשת העבר, בדמותו של הזקן המשותק המטיל את עולו על הדור הצעיר הכמה לקידמה. אבל דור זה אינו מתקומם, הוא משלים עם גורלו וממשיך להתיישר בשעה התלויה בין הזמנים, קפואה ועומדת.

המתרגם.

הופיע בהוצאת ספרית פועלים

צבי אטקין על ספל קפה

סיפורים, אגדות, משלים ומסורות מחיי החברה הערבית של ימינו ומו החברה הערבית הקדומה, השבטית.

פולקלור ערבי חכיפ שהוא נשמע ב"שק" (אוהל האורחים) הברואי או בבית ערבי ליד ספל קפה.

ועמו, מעט סיפורים קצרים מתורגמים מן הספרות הערבית ומון ההווי היחודי ערבי, מן הימים בהם היה היישוב העברי קטן והיה מוקף כפרים ערביים או שבטי בדואים.

הספר מהנה בקריאתו ובו בזמן משמש גם ספר מלווה לדובר עברית הלימד ערבית. לאחר כל סיפור מופיע מילון קצר, ערבי עברי ובו המלים החדשות שבספר.

זהו ספר ראשון מסוגו לקורא העברי החפץ בתרבות העם הערבי ובשפתו.